17 Kuželosečky a přímky

17.1 Poznámka: *Polára bodu M ke kuželosečce*

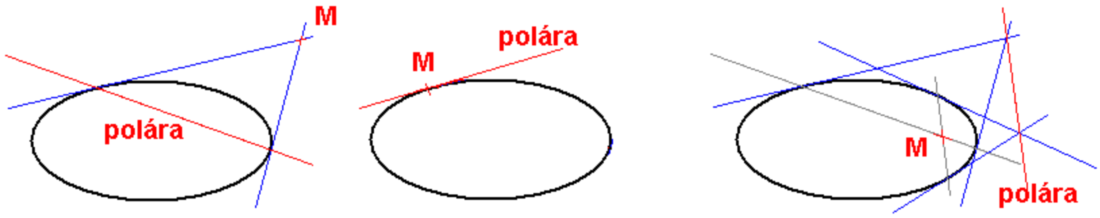

Nechť X = $[x_0,y_0]$ je bod. Zavedeme následující úpravy:

x^2	x_0x
y^2	y_0y
xy	$(x_0y + xy_0)/2$
x	$(x_0 + x)/2$
y	$(y_0 + y)/2$
$(x – m)^2$	$(x_0 – m)(x – m)$
$(y – n)^2$	$(y_0 – n)(y – n)$

17.2 Definice: poláry

Nechť X = $[x_0,y_0]$ je libovolný bod roviny různý od středu kuželosečky. Nechť φ: $Ax^2 + By^2 + Cx + Dy + E = 0$ je obecná rovnice kuželosečky φ. Přímka
p: $Axx_0 + Byy_0 + C(x+x_0)/2 + D(y+y_0)/2 + E = 0$ se nazývá polára bodu X ke kuželosečce φ.

17.3 Věta: polára $\cong$ tečna

Za předpokladu, že X leží na kuželosečce φ, je polára p bodu X ke kuželosečce φ tečnou a bod X je bod dotyku.

17.4 Příklad:

Napište rovnici tečny paraboly π: $y^2 = 3x$, kde bodem dotyku je bod T = $[x_0,6]$.

Řešení: $T \in \pi$ => $36 = 3x_0$ $x_0 = 12$

T = [12,6] => t: $6y = 3/2\ (x + 12)$

t: $x – 4y + 12 = 0$

17.5 Příklad:

Napište rovnici tečny ke kružnici k se středem S = [2,-1] a poloměrem r = 5, je-li bod dotyku T = $[6, y_0]$

Řešení: k: $(x-2)^2 + (y+1)^2 = 25$

$T \in k$ => $16 + (y_0 + 1)^2 = 25$

=> $y_{01} = 2$, $y_{02} = -4$

jsou dva různé body dotyku

$T_1 = [6,2]$ t_1: $4(x-2) + 3(y+1) = 25$ t_1: $4x + 3y – 30 = 0$

$T_2 = [6,-4]$ t_2: $4(x-2) - 3(y+1) = 25$ t_2: $4x - 3y – 36 = 0$

17.6 Příklad:

Je dána parabola π: $y^2 - 4x + 6y + 1 = 0$. Určete souřadnice vrcholu, ohniska a rovnice osy a řídící přímky. Dále napište rovnici tečny k parabole v dotykovém bodě
$T = [-2, y_0]$.

Řešení: π: $(y + 3)^2 = 4(x + 2)$ => $V = [-2,-3]$, $p=2$, $F = [-1,-3]$
o_π: $y = -3$, d: $x = -3$

$T \in \pi$ => $y_0 = -3$
t: $x = -2$

17.7 Příklad:

Napište rovnice tečen kružnice k: $x^2 + y^2 = 13$, které se jí dotýkají v jejích průsečících s přímkou p: $x - 5y + 13 = 0$. Vypočítejte odchylku těchto tečen.

Řešení: řešíme soustavu $x=5y-13$ => $(5y-13)^2 + y^2 = 13$
$y^2 - 5y + 6 = 0$
$(y - 2)(y - 3) = 0$ $y_1 = 2$, $y_2 = 3$

$X_1 = [-3,2]$ t_1: $2x + 3y - 13 = 0$
$X_2 = [2,3]$ t_2: $-3x + 2y - 13 = 0$
$t_1 \perp t_2$ => 90°

17.8 Příklad:

Jsou dány kružnice k_1: $x^2 + y^2 = 16$, k_2: $(x - 8)^2 + y^2 = 4$. Napište rovnice společných tečen.

Řešení:

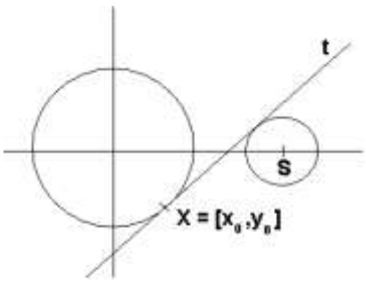

$S = [8, 0]$ $r = 2$

t: $x_0x + y_0y - 16 = 0$
a musí platit $|St| = 2$

$$2 = \frac{|x_0 8 + y_0 0 - 16|}{\sqrt{x_0^2 + y_0^2}}$$

$X \in k_1$ $x_0^2 + y_0^2 = 16$

=> $|8x_0 - 16| = 8$
$|x_0 - 2| = 1$ $x_{01} = 3$ => $y_0^2 = 16 - 3^2 = 7$ $y_0 = \pm\sqrt{7}$
$x_{02} = 1$ => $y_0^2 = 16 - 1^2 = 15$ $y_0 = \pm\sqrt{15}$

čtyři dotykové body => čtyři tečny
$X_1 = [3,\sqrt{7}]$ t_1: $3x + \sqrt{7}\,y - 16 = 0$
$X_2 = [3,-\sqrt{7}]$ t_1: $3x - \sqrt{7}\,y - 16 = 0$
$X_3 = [1,\sqrt{15}]$ t_1: $x + \sqrt{15}\,y - 16 = 0$
$X_4 = [1,-\sqrt{15}]$ t_1: $x - \sqrt{15}\,y - 16 = 0$

17.9 Příklad:

Napište rovnice tečen ke kuželosečce $4x^2 + 9y^2 - 36 = 0$, které procházejí bodem $M = [0,4]$

Řešení:

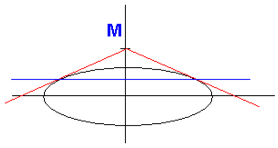

polára bodu M : $4.0x + 9.4y – 36 = 0$

$y - 1 = 0$

protíná elipsu ve dvou bodech - řešení soustavy rovnic

$y – 1 = 0$ a $4x^2 + 9y^2 – 36 = 0$

$y = 1 \Rightarrow 4x^2 = 36 – 9 \Rightarrow x^2 = 27/4 \Rightarrow x = \pm 3/2.\sqrt{3}$

bod dotyku $T_1 = [-3/2\,\sqrt{3},1]$ tečna t_1: $4.(-3/2\,\sqrt{3})x + 9y – 36 = 0$

$-2\sqrt{3}\,x + 3y – 13 = 0$

bod dotyku $T_2 = [3/2\,\sqrt{3},1]$ tečna t_2: $2\sqrt{3}\,x + 3y – 13 = 0$

17.10 Poznámka: Vnitřní a vnější body kuželoseček

Křivka kuželosečky dělí rovina na části. Body ležící na křivce jsou body kuželosečky. Body které leží ve stejné části jako některé ohnisko, jsou body vnitřní. Ostatní body jsou vnější.

17.11 Příklad:

Určete zda dále uvedené body jsou vnitřní, vnější či body kuželosečky.

	P = [0,0]	A = [-2, 2]	B = [2,-2]	C = [0,1]
$(x-4)^2+(y+3)^2=16$	vnější	vnější	vnitřní	na kružnici
$(y+3)^2=4(x+2)$	vnější	vnější		
$-\frac{(x+1)^2}{4}+\frac{(y-3)^2}{16}=1$	vnitřní			
$\frac{x^2}{144}+\frac{y^2}{9}=1$	vnitřní			vnitřní

17.12 Poznámka: Přehled

elipsa		
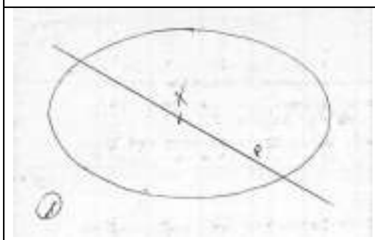	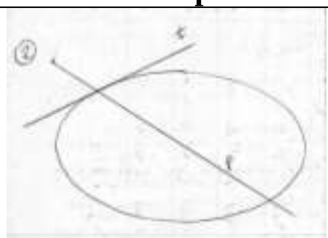	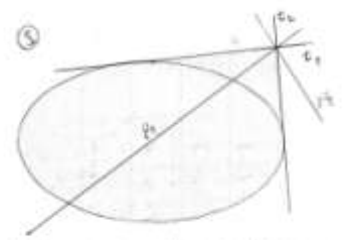
obr 1. Vnitřním bodem elipsy lze vést vždy jen sečny mající s elipsou 2 společné body.	obr 2. Bodem na elipse lze vést vždy **jedinou** tečnu t a sečny p.	obr 3. Vnějším bodem elipsy lze vést vždy **dvě** tečny t_1, t_2 nebo sečny p_1 anebo nesečny nemající s elipsou žádný společný bod p_2.

hyperbola		
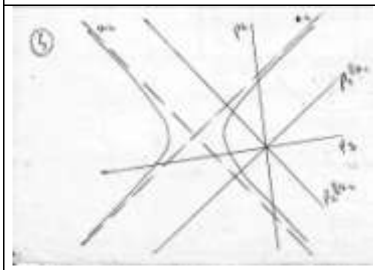	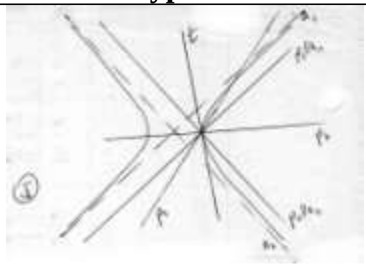	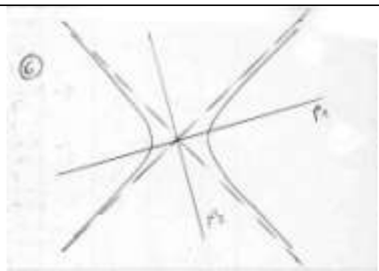
obr 4. Vnitřním bodem hyperboly lze vést sečnu mající s hyperbolou **jeden** společný bod (p_1, p_2 – rovnoběžky s asymptotami) nebo **dva** společné body (p_3 – na každé větvi jeden, p_4 – oba body na stejné větvi).	obr 5. Bodem na hyperbole lze vést vždy **jednu** tečnu t nebo sečnu všech typů (p_1, p_2, p_3, p_4)	obr 6. Středem hyperboly procházejí dvě asymptoty a_1, a_2 nemající s hyperbolou žádný společný bod nebo sečny se dvěma společnými body p_1 anebo nesečny nemající žádný společný bod p_2.
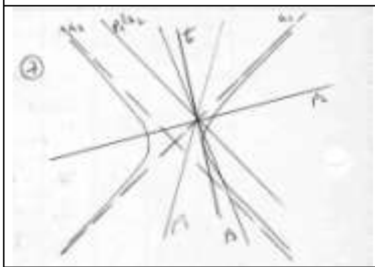	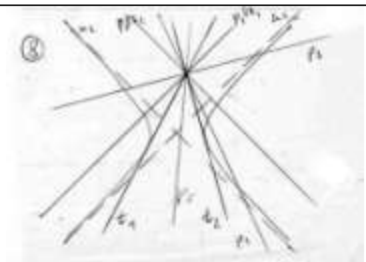	
obr 7. Bodem ležícím na jedné asymptotě lze vést vždy **jedinou** tečnu t nebo sečny p_1, p_2, p_3 anebo nesečny p_4.	obr 8. Vnějším bodem hyperboly, který přitom neleží na hyperbole lze vést vždy **dvě** tečny t_1, t_2 nebo sečny všech typů p_1, p_2, p_3, p_4 anebo nesečny p_5.	

parabola		
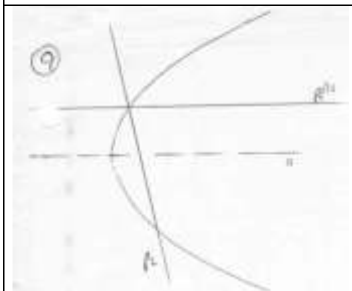	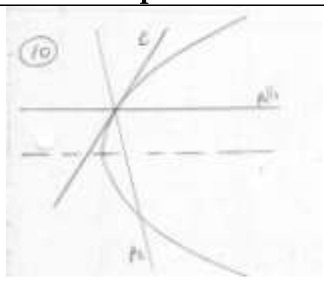	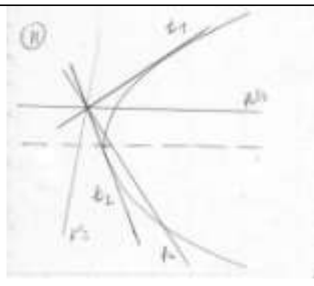
obr 9. Vnitřním bodem paraboly lze vést vždy jen sečnu buď mající s parabolou **jeden** společný bod (p_1 – rovnoběžka s osou paraboly) nebo **dva** společné body p_2.	obr 10. Bodem na parabole lze vést vždy **jednu** tečnu t nebo sečny jednoho z typů p_1, p_2.	obr 11. Vnějším bodem paraboly lze vést vždy **dvě** tečny t_1, t_2 nebo sečny jednoho z typů p_1, p_2 anebo sečny typu p_3.

Žádná jiná možnost vzájemné polohy přímky a kuželosečky, než je uvedena v přehledu, není!

Každá kuželosečka rozdělí rovinu na tři části:

1. body, které leží na kuželosečce,
2. body, které leží ve stejné části jako ohnisko (ohniska) – nazývají se vnitřní,
3. ostatní body – nazývají se vnější.

Ze souřadnic poznáme, zda vod X je vnitřní, vnější jen pomocí rovnice (vzorce) v základním tvaru. Je-li kuželosečka v jiném než základním tvaru, musíme ji nejdříve do tohoto tvaru převést.

17.11 Poznámka: Svazek přímek

– p je parametr svazku přímek

svazek rovnoběžných přímek $ax + by + p = 0$

svazek přímek určených bodem $S = [x_0, y_0]$ $y - y_0 = p\,(x - x_0)$

parametrickou rovnici nutno doplnit ještě o rovnoběžku s osou y $x = x_0$

17.12 Příklad:

Napište rovnice přímek, které mají s parabolou π: $y^2 = 4x$ právě jeden společný bod a procházejí bodem

1. $R = [3,1]$
2. $Q = [0,3]$

Určete pro jaké hodnoty směrnice jsou přímky svazku sečnou, tečnou, nesečnou paraboly.

Řešení:

1. bod R je vnitřním bodem – k vnitřnímu bodu paraboly existuje přímka s jedním společným bodem, která je sečnou a je rovnoběžná s osou paraboly, tedy

   p: $y = 1$

   svazek p: $(y - 1) = k\,(x - 3)$ - všechny přímky jsou sečny , $k \in R$

2. bod Q je vnějším bodem, tedy existují právě dvě tečny – které dostaneme řešením soustavy

$$y^2 = 4x \qquad (kx+3)^2 - 4x = 0$$
$$y - 3 = kx \qquad k^2x^2 + 2x(3k-2) + 9 = 0$$

jeden společný bod buď není kvadratická $k = 0$ s: $y - 3 = 0$ sečna

nebo je diskriminant roven nule

$D/4 = (3k-2)^2 - 9k^2 = -12k + 4 = 0 \Rightarrow k = 1/3$

p: $y = 1/3\, x + 3$

ale tečny musí být dvě => druhá je rovnoběžná s osou y q: $x = 0$

Hledané přímky s jedním společným bodem jsou tři p,q,s.

směrnice svazku k	
$(-\infty, 1/3)$	sečna
1/3	tečna
$(1/3, +\infty$	nesečna

17.13 Příklad:

Napište rovnice tečen k hyperbole $x^2/4 - y^2/9 = 1$, které jsou kolmé k přímce p: $x + 2y + 29 = 0$.

Řešení: rovnice svazku přímek $\perp$ k přímce p je q: $2x - y + c = 0$

soustava $9x^2 - 4y^2 = 36$

$y = 2x + c$

$9x^2 - 4(2x + c)^2 - 36 = 0$ $\quad 7x^2 + 16cx + 4c^2 + 36 = 0$

jeden společný bod $D/4 = 8^2c^2 - 7(4c^2+36) = 36(c^2-7) = 0$ $\quad c = \pm\sqrt{7}$

t_1: $2x - y + \sqrt{7} = 0$ $\quad t_2$: $2x - y - \sqrt{7} = 0$

parametr svazku c	
$(-\infty, -\sqrt{7}) \cup (\sqrt{7}, +\infty)$	sečna
$\pm\sqrt{7}$	tečna
$(-\sqrt{7}, \sqrt{7})$	nesečna

17.14 Příklad:

Určete pro kterou hodnotu směrnice je přímka procházející bodem A = [2,0] tečnou, sečnou, nesečnou k elipse ε: $5x^2 + 9y^2 - 45 = 0$

Řešení: $\varepsilon([0,0]) = 5.0^2 + 9.0^2 - 45 < 0$

$\varepsilon([2,0]) = 5.2^2 + 9.0^2 - 45 < 0$ $\quad$ => $\quad$ A je vnitřní bod

všechny přímky svazku určeného bodem A $\quad y = k(x - 2)$

jsou pro každé k sečnami.

17.15 Příklad:

Určete pro kterou hodnotu směrnice je přímka procházející bodem B = [2,5/3] tečnou, sečnou, nesečnou k elipse ε: $5x^2 + 9y^2 - 45 = 0$

Řešení: $\varepsilon([0,0]) = 5.0^2 + 9.0^2 - 45 < 0$

$\varepsilon([2,5/3]) = 5.4 + 9.25/9 - 45 = 0$ $\quad$ => $\quad$ B je bod na elipse

jedna přímka svazku $y = k(x - 2) + 5/3$ bude tečna, ostatní budou sečny

tečna = polára bodu B $\quad 5.2x + 9.\ 5/3y - 45 = 0$

po úpravě $\quad 2x + 3y - 9 = 0$ $\quad$ tj. pro směrnici $k = -2/3$ je tečna

parametr svazku k	
$(-\infty, -2/3) \cup (-2/3, +\infty)$	sečna
-2/3	tečna

17.16 Příklad:

Určete pro kterou hodnotu směrnice je přímka procházející bodem C = [0,-3] tečnou, sečnou, nesečnou k elipse ε: $5x^2 + 9y^2 - 45 = 0$

Řešení: $\varepsilon([0,0]) = 5.0^2 + 9.0^2 - 45 < 0$

$\varepsilon([0,-3]) = 5.0^2 + 9.(-3)^2 - 45 > 0$ $\quad$ => $\quad$ C je bod vnější bod – všechny případy svazek určený bodem C $\quad y = kx - 3$

řešíme soustavu dosazením

$$5x^2 + 9(kx - 3)^2 - 45 = 0$$

po úpravě

$$(5 + 9k^2)\, x^2 - 2.27\, kx + 36 = 0$$

jde vždy o kvadratickou rovnici v x, proto vše rozhoduje pouze diskriminant

$D = 4.27^2k^2 - 4.36(5 + 9k^2) = 4(27^2k^2 - 36(5 + 9k^2)) = 4.45\, (9k^2 - 4)$

parametr svazku k	
$(-\infty, -2/3) \cup (2/3, +\infty)$	sečna
$\pm 2/3$	tečna
$(-2/3, 2/3)$	nesečna

17.17 Příklad:

Určete pro kterou hodnotu směrnice je přímka procházející bodem D = [-1,0] tečnou, sečnou, nesečnou k parabole π: $y^2 - 8x = 0$

Řešení: Bod D je evidentně vnějším bodem paraboly – řešíme soustavu

$$y^2 - 8x = 0$$

a svazku

$$y = k(x+1)$$

$$(kx + k)^2 - 8x = 0$$

po úpravě

$$k^2x^2 + 2(k^2 - 4)x + k^2 = 0$$

I. pro $k^2 = 0$ není kvadratická rovnice => pro k = 0 je sečna s jedním bodem

II. pro $k^2 \neq 0$ je kvadratická a řeší se přes diskriminant

$$D = 4\,(k^2 - 4)^2 - 4\,k^2 = 32\,(2 - k^2)$$

$D = 0 \iff |k| = \sqrt{2}$ tečny
$D > 0 \iff |k| > \sqrt{2}$ sečny
$D < 0 \iff |k| < \sqrt{2}$ nesečny

parametr svazku k	
$(-\infty, -\sqrt{2}) \cup (\sqrt{2}, +\infty)$	nesečny
$\pm \sqrt{2}$	tečny
$(-\sqrt{2}, \sqrt{2})$ z toho pro 0	sečny sečna s jedním bodem

17.18 Příklad:

Pro jaká c jsou přímky svazku p: $2x - y + c = 0$ tečnou, sečnou, nesečnou k hyperbole δ: $x^2 - y^2 = 25$

Řešení: po dosazení a úpravě $3x^2 + 4cx + c^2 + 25 = 0$

jde vždy o kvadratickou rovnici => diskriminant $D = 4\,(c^2 - 75)$

parametr svazku c	
$(-\infty, -5\sqrt{3}) \cup (5\sqrt{3}, +\infty)$	sečny
$\pm 5\sqrt{3}$	tečny
$(-5\sqrt{3}, 5\sqrt{3})$	nesečny

KONEC